

ความเป็นองค์กรตุลาการ และวิธีพิจารณาของ ศาลรัฐธรรมนูญ

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จิรนิติ หะวานนท์
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

พ.ศ. 2439 – 2453 กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ได้ทรงปฏิรูป
กิจการศาลไทย ซึ่งยังไม่เรียบร้อยและไม่ทันสมัย

ประการสำคัญที่เป็นรากฐานความมั่นคงในการใช้อำนาจ
ตุลาการในปัจจุบัน คือ ทรงปรับปรุงความเป็นอิสระของศาลในการ
พิจารณาพิพากษาคดีโดยปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหาร
ซึ่งถือกันทั่วไปในบรรดาอารยประเทศว่าเป็นหลักประกันความ
ยุติธรรมในศาลอันเป็นที่พึงสูงสุดและที่พึงสุดท้ายของประชาชน
มีพระดำริว่า

**“อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี
อยู่ใต้อุ้งมือฝ่ายรุกรานั้นใช้ไม่ได้
มีแต่จะเกิดภัยขึ้นเสมอๆ”**

ความเป็นศาล

1. มีกฎหมายบัญญัติ
2. มีวิธีพิจารณา
3. มีความศักดิ์สิทธิ์
4. มีผู้พิพากษา
5. มีความยุติธรรม
6. มีความเที่ยงธรรม
7. มีความยอมรับของประชาชน

หลักการที่รักษาความเป็นศาล

1. ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา
2. หลักความเป็นกลาง
3. กระบวนพิจารณาสะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม
4. กระบวนพิจารณาเปิดเผย
5. คำสั่งหรือคำพิพากษาต้องแสดงเหตุผล
6. ความยุติธรรมต้องมีราคาถูกลง

หลักการสำหรับศาล

1. ความยุติธรรมตามกฎหมายและรัฐธรรมนูญ
2. หลักการพิจารณาเป็นองค์คณะ
3. หลักการไม่มีส่วนได้เสีย
4. หลักเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม
(ป.วิ.พ. มาตรา 86, 87, 89, 93, 120/1)
5. หลักแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการพิจารณาตัวเอง
6. หลักการตรวจสอบโดยศาลสูง

บทบาทของศาล

1. พิจารณาพิพากษาอรรถคดี
2. กำหนด Norm
3. รักษา Norm

หมวด 10 ศาล
ส่วนที่ 1 บททั่วไป

มาตรา 189 บรรดาศาลทั้งหลายจะตั้งขึ้นได้แต่โดย
พระราชบัญญัติ

การตั้งศาลขึ้นใหม่หรือกำหนดวิธีพิจารณาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใด
คดีหนึ่งหรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่งโดยเฉพาะแทนศาลที่มีตามกฎหมาย
สำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ จะกระทำมิได้

มาตรา 190 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและให้ผู้พิพากษาและ
ตุลาการพ้นจากตำแหน่ง แต่ในกรณีที่พ้นจากตำแหน่งเพราะความตาย
เกษียณอายุ ตามวาระ หรือพ้นจากราชการเพราะถูกลงโทษให้นำความ
กราบบังคมทูลเพื่อทรงทราบ

ส่วนที่ 2

ศาลยุติธรรม

มาตรา 194 ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น

การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลยุติธรรมให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

พระราชบัญญัติ

จัดตั้งศาลจังหวัดที่อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พ.ศ. ๒๕๕๐

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐

เป็นปีที่ ๖๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรจัดตั้งศาลจังหวัดขึ้นที่อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภา
นิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลจังหวัดที่อำเภอเวียงสระ
จังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๕๕๐”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้จัดตั้งศาลจังหวัดขึ้นที่อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เรียกว่า “ศาลจังหวัด
เวียงสระ” และจะเปิดทำการเมื่อใด ให้ประกาศโดยพระราชกฤษฎีกา

 มาตรา ๔ ให้ศาลจังหวัดเวียงสระมีเขตตลอดท้องที่อำเภอเวียงสระ อำเภอเคียนซา
อำเภอชัยบุรี อำเภอบ้านนาสาร และอำเภอพระแสง ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ในระหว่างที่ยังไม่ได้เปิดทำการศาลจังหวัดเวียงสระตามพระราชกฤษฎีกาที่ออกตามมาตรา ๓
ให้ศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีเขตอำนาจตลอดถึงเขตศาลจังหวัดเวียงสระด้วย

บรรดาคดีของเขตท้องที่อำเภอที่ระบุในวรรคหนึ่ง ซึ่งค้างพิจารณาอยู่ในศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี
ในวันเปิดทำการศาลจังหวัดเวียงสระตามมาตรา ๓ ให้คงพิจารณาพิพากษาในศาลจังหวัดสุราษฎร์ธานี

มาตรา ๕ ให้ประธานศาลฎีการักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์

นายกรัฐมนตรี

ส่วนที่ 3

ศาลปกครอง

มาตรา 197 ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีปกครองอันเนื่องมาจากการใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมายหรือเนื่องมาจากการดำเนินกิจการทางปกครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ให้มีศาลปกครองสูงสุดและศาลปกครองชั้นต้น

อำนาจศาลปกครองตามวรรคหนึ่ง ไม่รวมถึงการวินิจฉัยชี้ขาดขององค์กรอิสระซึ่งเป็นการใช้อำนาจโดยตรงตามรัฐธรรมนูญขององค์กรอิสระนั้น ๆ

การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลปกครองให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น

ส่วนที่ 4

ศาลทหาร

มาตรา 199 ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารและคดีอื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจัดตั้ง วิธีพิจารณาคดี และการดำเนินงานของศาลทหาร ตลอดจนการแต่งตั้งและการให้ตุลาการศาลทหารพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 11

ศาลรัฐธรรมนูญ

มาตรา 200 ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนเก้าคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากบุคคล ดังต่อไปนี้

(1) ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกามาแล้วไม่น้อยกว่าสามปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา จำนวนสามคน

(2) ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าตุลาการศาลปกครองสูงสุดมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด จำนวนสองคน

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปี และยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ จำนวนหนึ่งคน

(4) ผู้ทรงคุณวุฒิสถาขารัฐศาสตร์หรือรัฐประศาสนศาสตร์ซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าห้าปีและยังมีผลงานทางวิชาการเป็นที่ประจักษ์ จำนวนหนึ่งคน

(5) ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับการสรรหาจากผู้รับหรือเคยรับราชการในตำแหน่งไม่ต่ำกว่าอธิบดี หรือหัวหน้าส่วนราชการที่เทียบเท่า หรือตำแหน่งไม่ต่ำกว่ารองอัยการสูงสุดมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปีจำนวนสองคน

มาตรา 204 ผู้ได้รับการคัดเลือกหรือสรรหาเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

ในกรณีที่วุฒิสภาไม่ให้ความเห็นชอบผู้ได้รับการสรรหาหรือคัดเลือกรายใด ให้ดำเนินการสรรหาหรือคัดเลือกบุคคลใหม่แทนผู้นั้น แล้วเสนอต่อวุฒิสภาเพื่อให้ความเห็นชอบต่อไป

เมื่อผู้ได้รับการสรรหาหรือคัดเลือกได้รับความเห็นชอบจากวุฒิสภาแล้ว ให้เลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญ แล้วแจ้งผลให้ประธานวุฒิสภาทราบ

ให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 24 การถวายสัตย์ปฏิญาณต่อพระมหากษัตริย์ตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กระทำต่อพระราชทายาทซึ่งทรงบรรลุนิติภาวะแล้วหรือต่อผู้แทนพระองค์ก็ได้

ในระหว่างที่ยังมิได้ถวายสัตย์ปฏิญาณตามวรรคหนึ่ง จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ผู้ซึ่งต้องถวายสัตย์ปฏิญาณปฏิบัติหน้าที่ไปพลางก่อนก็ได้

มาตรา 210 ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย

(2) พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ

(3) หน้าที่และอำนาจอื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ
การยื่นคำร้องและเงื่อนไขการยื่นคำร้อง การพิจารณาวินิจฉัย คำวินิจฉัย และการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแล้ว ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

ให้นำความในมาตรา 188 มาตรา 190 มาตรา 191 และมาตรา 193 มาใช้บังคับแก่ศาลรัฐธรรมนูญด้วยโดยอนุโลม

หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

(ตามรัฐธรรมนูญ)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่และอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 8 ประการคือ

(1) พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายและร่างกฎหมาย (มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (1))

(2) พิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และองค์กรอิสระ (มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2))

(3) วินิจฉัยสั่งการให้เลิกการใช้สิทธิเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย (มาตรา 49)

(4) วินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา (มาตรา 82) ของรัฐมนตรี (มาตรา 170 วรรคสาม)

(5) วินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติมีหลักการอย่างเดียวกันหรือ คล้ายกันกับหลักการร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้ (มาตรา 139)

(6) วินิจฉัยว่า มีการฝ่าฝืนมาตรา 144 วรรคสอง ให้การเสนอ หรือแปรญัตติ หรือการกระทำดังกล่าวสิ้นผล และให้ผู้กระทำสิ้นสุด สมาชิกภาพ และเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง (มาตรา 144 วรรคสาม)

(7) วินิจฉัยว่า หนังสือสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา (มาตรา 178)

(8) วินิจฉัยว่า มีการกระทำขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญตามที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพร้องขอ (มาตรา 213)

หน้าที่และอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

(ตามพรป.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา 7)

- (1) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมาย
- (2) คดีเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรอิสระ
- (3) คดีเกี่ยวกับการร้องขอให้เลิกการกระทำล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (4) คดีที่ประชาชนหรือชุมชนฟ้องหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามรัฐธรรมนูญหมวด 5 หน้าที่ของรัฐ
- (5) คดีเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา
- (6) คดีเกี่ยวกับการเสนอร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้

(7) คดีเกี่ยวกับการเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือ กรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย

(8) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา

(9) คดีเกี่ยวกับการสิ้นสุดลงของความเป็นรัฐมนตรี

(10) คดีเกี่ยวกับหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา

(11) คดีที่ผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้ร้องขอว่า การกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

(12) คดีเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม (มาตรา 256 (9))

(13) คดีอื่นที่รัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจศาล เช่น

- พรบ.พรรคการเมือง มาตรา 92 กกต.ยื่นขอให้ยุบพรรคการเมือง เพราะมีการกระทำล้มล้างหรืออาจเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

- พรบ.การเลือกตั้ง ส.ส. มาตรา 54 กกต.ขอให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้ได้รับเลือกตั้งที่รู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีสิทธิสมัครหรือปกปิดหรือไม่แจ้งข้อเท็จจริงนั้น และมาตรา 132 กกต.ขอให้ยุบพรรคการเมืองด้วย

- พรบ.การได้มาซึ่ง สว. มาตรา 63 กกต. ขอให้วินิจฉัยว่า สว.ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม

- พรบ.การตรวจเงินแผ่นดิน มาตรา 31 วรรคสอง ผู้ว่า สตง.ขอให้วินิจฉัยว่านโยบายหรือหลักเกณฑ์การตรวจเงินแผ่นดินที่ คตง.กำหนด ทำให้ผู้ว่า สตง.ไม่มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่

- พรบ.ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 มาตรา 21

ปัญหา กม.ขัดหรือแย้งต่อ รธน.

กก.วินิจฉัยการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมระหว่างเพศ (วลพ.) → ผู้ตรวจการ → ศ. รธน.

ผู้มีอำนาจหรือสิทธิเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญ

- ☐ รัฐสภา นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี
องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ
- ☐ ศาล (ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร)
- ☐ ประชาชน ประกอบกับองค์กรและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง

❑ รัฐสภา นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ

- ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (มาตรา 132 ประกอบมาตรา 148) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.) (นรม.)
- ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ (มาตรา 148) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.) (นรม.)
- ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภา (มาตรา 149) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.) (นรม.)
- ตรวจสอบว่าร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อรัฐสภามีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่ (มาตรา 139) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.)
- ตรวจสอบว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ การกระทำใดเพื่อให้ตนมีส่วนโดยตรง หรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่ (มาตรา 144) (ส.ส., ส.ว.) (จนท. → ป.ป.ช.)
- ตรวจสอบเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด (มาตรา 173) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.)
- ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ (มาตรา 256 (9)) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.)
- วินิจฉัยว่าหนังสือสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาหรือไม่ (มาตรา 178) (ครม.)

❑ รัฐสภา นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ (ต่อ)

- วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์การอิสระ (มาตรา 210 วรรคหนึ่ง (2)) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.) (क्रम.) (องค์กร)
- วินิจฉัยคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (มาตรา 82 และมาตรา 170) (ส.ส., ส.ว. → ปธ.) (กกต.)
- วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (มาตรา 231 (1)) (ผู้ตรวจการฯ) (ผู้ถูกละเมิด พรป.วิ.ศ.รธน. มาตรา 46, 48 → ผู้ตรวจการฯ)
- ยุบพรรคการเมือง และคดีพรรคการเมืองบางเรื่องตาม พรป.พรรคการเมือง มาตรา 92 (กกต.)
- เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้ได้รับเลือกตั้งที่รู้อยู่แล้วว่าตนไม่มีสิทธิสมัครหรือปิดหรือไม่แจ้งข้อเท็จจริงนั้น และยุบพรรคการเมืองด้วย ตาม พรป.การเลือกตั้ง ส.ส. มาตรา 54 มาตรา 132 (กกต.)
- วินิจฉัยว่า สว.ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม ตาม พรป.การได้มาซึ่ง สว. มาตรา 63 (กกต.)
- ผู้ว่า สตง.ขอให้วินิจฉัยว่านโยบายหรือหลักเกณฑ์การตรวจเงินแผ่นดินที่ คตง.กำหนด ทำให้ผู้ว่า สตง.ไม่มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ ตาม พรป.การตรวจเงินแผ่นดิน มาตรา 31 วรรคสอง (ผู้ว่า สตง.)

❑ ศาล (ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร)

- วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (มาตรา 212)

❑ ประชาชน ประกอบกับองค์กรและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง

- วินิจฉัยกรณีบุคคลผู้ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ขอให้พิจารณาว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (มาตรา 213) (ประกอบกระบวนการผู้ตรวจการแผ่นดิน ตาม พรบ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 46 – มาตรา 48) (ผู้ตรวจการฯ, ยื่นคำร้องตรง)
- วินิจฉัยกรณีที่ประชาชนหรือชุมชนฟ้องหน่วยงานของรัฐเพื่อให้ได้รับประโยชน์ตามรัฐธรรมนูญ หมวด 5 หน้าที่ของรัฐ (มาตรา 51) (ประกอบกระบวนการตาม พรบ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2561 มาตรา 45)
(หน่วยงาน → ผู้ตรวจการฯ → ครม.)
- วินิจฉัยคำร้องขอให้เลิกการกระทำอันเป็นการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (มาตรา 49) (ประกอบกระบวนการอัยการ) (อสส.)

การพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญเป็นระบบไต่สวน

(ตามพรบ.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา 27)

“การพิจารณาคดีให้ใช้ระบบไต่สวนโดยให้ศาลมีอำนาจค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ และในการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานได้ทุกประเภท เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติห้ามรับฟังไว้โดยเฉพาะ ไม่ว่าการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นจะมีข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากขั้นตอน วิธีการ หรือกรอบเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าศาลได้ให้โอกาสแก่คู่กรณีในการนำสืบพยานหลักฐานหักล้างแล้ว ก็ให้ศาลรับฟังได้ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้นในคดีนั้น”

ศาลเป็นผู้กำหนดว่าจะไต่สวนหรือไม่

(ตาม พรบ.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา 58)

“หากศาลเห็นว่าคดีใดเป็นปัญหาข้อกฎหมาย หรือมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ ศาลอาจประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัยโดยไม่ทำการไต่สวนหรือยุติการไต่สวนก็ได้

เมื่อศาลเห็นว่าพยานหลักฐานใดเกิดขึ้น หรือได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย หรือไม่มีความจำเป็นแก่การพิจารณาวินิจฉัย หรือจะทำให้คดีล่าช้าโดยไม่สมควร ศาลอาจสั่งงดการสืบหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้นก็ได้

ตุลาการจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ อาจมีมติไม่ให้นำเอกสารหรือพยานหลักฐานซึ่งอาจมีผลต่อความมั่นคงของประเทศมาใช้ในคดีได้”

ศาลกำหนดประเด็นวินิจฉัย

(ตาม พรบ.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา 57 วรรคหนึ่ง)

“เมื่อศาลรับคดีใดไว้พิจารณาแล้ว ให้ศาลกำหนดประเด็นและลำดับประเด็นที่จะพิจารณาวินิจฉัย แต่ไม่ตัดอำนาจศาลที่จะแก้ไขหรือเพิ่มเติมประเด็นหรือลำดับประเด็นที่ได้กำหนดหรือลำดับไว้เดิม”

Ex. การกำหนดประเด็นพิจารณาวินิจฉัย คำวินิจฉัยที่ 4/2563

(รพ. ต.45/2561 คำร้องของนางสาวศรีสมัย เชื้อชาติ คำร้องตาม รธน. ม. 213)

ประเด็นที่ 1	ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 301 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 และมาตรา 28 หรือไม่
ประเด็นที่ 2	ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 305 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 27 มาตรา 28 และมาตรา 77 หรือไม่
ประเด็นที่ 3	ไม่ว่ากรณีที่ขัดหรือไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ก็ตาม สมควรมีมาตรการปรับปรุงกฎหมายหรือไม่ อย่างไร

การวินิจฉัยและลงมติของศาลรัฐธรรมนูญ

ตาม พรบ.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

มาตรา 57 วรรคสอง ตุลาการทุกคน เว้นแต่ตุลาการที่ได้รับอนุญาตให้ถอนตัวหรือต้องถอนตัวเพราะถูกคัดค้าน ต้องทำความเห็นส่วนตนตามประเด็นและตามลำดับประเด็นที่ศาลได้กำหนดหรือลำดับไว้

วรรคสาม เมื่อศาลรับเรื่องใดไว้พิจารณาแล้ว ตุลาการผู้ใดจะปฏิเสธไม่วินิจฉัยโดยอ้างว่าเรื่องนั้นไม่อยู่ในอำนาจของศาลมิได้

มาตรา 72 คำวินิจฉัยของศาลให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่รัฐธรรมนูญจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากัน ให้ศาลปรึกษาหารือกันจนกว่าจะได้ข้อยุติ

ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนจะงดออกเสียงในประเด็นใดประเด็นหนึ่งตามที่ศาลได้กำหนดไว้มิได้ เว้นแต่มีเหตุตามมาตรา 52 วรรคสาม

มาตรา 52 วรรคสาม ตุลาการซึ่งมิได้ร่วมในการพิจารณาในประเด็นสำคัญแห่งคดีใด ย่อมไม่มีอำนาจ ในการทำคำวินิจฉัยคดีนั้น หากมีปัญหว่าตุลาการคนใดร่วมในการพิจารณาในประเด็นสำคัญแห่งคดีนั้นหรือไม่ ให้ศาลเป็นผู้วินิจฉัยก่อนที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ทั้งนี้ เว้นแต่การไม่ร่วมทำคำวินิจฉัยจะทำให้มีองค์คณะเหลือไม่ถึงเจ็ดคน

/มาตรา 75 ...

การวินิจฉัยและลงมติของศาลรัฐธรรมนูญ

ตาม พรป.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

มาตรา 75 ในการวินิจฉัยคดี ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนต้องทำความเห็นส่วนตัวเป็นหนังสือ พร้อมทั้งแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุม และให้ที่ประชุมปรึกษาหารือร่วมกันก่อนแล้วจึงลงมติ

ความเห็นส่วนตัวตามวรรคหนึ่ง ให้ทำโดยลับและต้องเผยแพร่ต่อสาธารณะตามข้อกำหนดของศาล

การทำคำวินิจฉัยของศาล องค์คณะอาจมอบหมายให้ตุลาการคนหนึ่งคนใดเป็นผู้จัดทำคำวินิจฉัยตามมติของศาลก็ได้

คำวินิจฉัยของศาล ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีคำวินิจฉัย

วันอ่านคำวินิจฉัย หรือวันที่ถือว่าศาลมีคำวินิจฉัย

ตาม พรบ.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา 76

“คำวินิจฉัยของศาลให้มีผลในวันอ่าน

ในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยคดีที่มีคู่กรณี ถ้าคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายแล้วแต่กรณี ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มา ให้ศาลบันทึกไว้ และให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นได้อ่านโดยชอบแล้ว

ในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยคดีที่ไม่มีผู้ถูกร้อง ให้ศาลแจ้งคำวินิจฉัยของศาลแก่ผู้ร้องหรือผู้มีหนังสือขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัย และให้ถือว่าวันที่ศาลลงมติซึ่งเป็นวันที่ปรากฏในคำวินิจฉัยเป็นวันอ่าน

ในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยคดีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 173 มาตรา 212 มาตรา 213 หรือมาตรา 231 (1) ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบงานธุรการของศาลจัดทำประกาศผลแห่งคำวินิจฉัยของศาลส่งไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาโดยเร็ว

การแจ้งให้คู่กรณีมาฟังคำวินิจฉัยและการอ่านคำวินิจฉัยของศาลตามวรรคสอง และการแจ้งคำวินิจฉัยตามวรรคสาม ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการตามข้อกำหนดของศาล”

ผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ตาม พรบ.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

มาตรา 5 วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ หรือการกระทำใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัติหรือการกระทำนั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

มาตรา 211 วรรคสาม คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กกรอิสระ และหน่วยงานของรัฐ

มาตรา 212 วรรคสาม คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ใช้ได้ในคดีทั้งปวง แต่ไม่กระทบต่อคำพิพากษาของศาลอันถึงที่สุดแล้ว เว้นแต่ในคดีอาญาให้ถือว่าผู้ซึ่งเคยถูกศาลพิพากษาว่ากระทำความผิดตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าไม่ชอบด้วยมาตรา 5 นั้น เป็นผู้ไม่เคยกระทำความผิดดังกล่าวหรือถ้าผู้นั้นยังรับโทษอยู่ก็ให้ปล่อยตัวไป แต่ทั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดสิทธิที่จะเรียกร้องค่าชดเชยหรือค่าเสียหายใด ๆ

การกำหนดคำบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ตาม พรป.วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา 74

“ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของศาล หากมีความจำเป็นจะต้องบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย ให้ศาลมีอำนาจกำหนดคำบังคับให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยของศาลไว้ในคำวินิจฉัยนั้น โดยศาลอาจกำหนดให้มีผลไปในอนาคตขณะใดขณะหนึ่งหลังวันอ่านคำวินิจฉัย หรืออาจกำหนดเงื่อนไขหรือมาตรการในการบังคับอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งนี้ ตามความจำเป็นหรือสมควร ตามความเป็นธรรมแห่งกรณี และให้องค์กร หน่วยงานของรัฐ หรือบุคคลใดที่มีหน้าที่ในการบังคับรายงานผลการปฏิบัติหรือข้อขัดข้องในการปฏิบัติตามคำบังคับของศาลต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย หรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และประเภทคดีที่กำหนดในข้อกำหนดของศาล”

